

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԽԱՆԻՍ ԳԵՂԱՐԱՅԻՆ ԱՌԵՒՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ՔԱՆՈՒՄԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Թիւրքիաի և Ռուսիաի համար տարեկան 23 ֆրանգ
Ռուսիաի մասին տեղեկի » » 20 »
Տնօրէնութիւնն ինք կը վճարէ փոստի ծախքը :

Ա ՏԱՐԻ ԹԻԻ 10

1885 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16

(ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4 Հ. Տ.)

ՉՈՒԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Կը հրատարակուի Գ. և Ն. Թ. օրեր

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Մանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով :
Մանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդիւմ կարժէ : 1 գլխադիրը 2 սանդիւմ :

ՔԱՆՈՒՄԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ազգ («Արմենիա») արգելքը. — Թիւրքիաի ջուրը. — Փայտի տիրաւորութիւնը
Հայաստանի մէջ (քարքա, Times ե. ճ). — Նամակ Թիւրքիաի (Տիգրանակերտ). — Նամակ Թիւրքիաի (Ափրիկեան Տրիպոլիս). — Ազգ (Բանասիրական մասին). — Տեղական. — Արտասանման լուրեր. — Առեւտրական. — Մանուցումներ. — Բանասիրական (Հայ Դիւցազմութիւնը) :

Ա. Զ. Դ

ԱՐՄԵՆԻԱՆ ԱՐԳԵԼՔԸ

Օսմանեան տէրութեան բարձրագոյն հրամանով արգելուած է Արմենիաի մուտքը Թիւրքիաի մէջ : Շարաթ օր 9 Գ. թիւը հրատարակած էինք արգէն երբ արգելուած արգելադրուեցաւ մեզ : Կերել թէ Կ. Պօլսի լրագիրներին այդ նկատմամբ տուած լուրը սխալ չէր այլ կանխահայ էր և մինչև որ արգելքի հրամանը Բ. Դուռէն հաղորդուած է Պրանսական կառավարութեան, ժամանակ անցած է :

Թէև Արմենիաի բաժնորդների 3/4 մասը Թիւրքիայէն էին, բայց Բ. Դուռն այդ արգելքը մի պատճառ չլինիր մեր թերթի հրատարակութիւնը դադարեցնելու : Արմենիան պիտի շարունակուի դարձեալ շարաթին երկու անգամ :

Գամ կանոնադրուած : Այս գործի աւելի ոյժ և մղում տալու համար կոչուած կանոնք հայ ազգասիրների զգացման :

Թիւրքիաի մէջ մեր ունեցած բաժնորդներ կրնան այս նկատմամբ իրենց դիտողութիւններ յայտնել մեզ : Մենք պատրաստ ենք միշտ մեր յարաբերութիւններ շարունակել իրենց հետ :

ԹԻՒՐԿԻԱՆ ՉՈՒՋԵՐ ԼՍԵԼ

Արմենիաի Ա թուով մենք գրած էինք, Վանի վերադարձու մի յօդուածի մէջ, թէ կառավարական երկրորդական պաշտօնեայնք և չորսաճիւնի խեղճ ժողովրդի արխանը կը ծծեն : Մենք մտածելով թէ մի այդպիսի բարբարոսական գրութիւն հակառակ է Մեծ Եղարքոս Սայիտ փառայի փառքներին, ժողովրդի ճշգրիտ վիճակը և լաւագին ձայնը ներկայացուցինք իրեն Արմենիաի միջոցով և ապահով ենք որ այդ ձայն իրեն հասած է որովհետև իրեն ուղղուած և ապահովագրուած նամակով իւր ուշադրութեան ներկայած էինք այդ յօդուած : Միւսնայն ժամանակ, տարագրելով մէջ չար թերթիւթիւններէ զգուշացնելու համար նորին Բարձրութիւնը, յայտնած էինք թէ այդ հարատուաւրիներ այնպիսի ճարպիկ և անխիղճ

մարդեր են որ ամեն կեղտոտ միջոցներով պիտի ջանան Արմենիաի ծոյնը խղրելու որպէս զի Բ. Դուռը չիմանայ Հայաստանի բուն վիճակը որ շատ սարսափելի է արդարեւ :

Մեր տխուր գուշակութիւն կատարուեցաւ այժմ : Արմենիաի նոյն իսկ Ա թիւը երբ կը հասնի Վան, նախանգային գրաքննիչ ժողովը (որովհետև Վանի մէջ մասնաւոր գրաքննիչ ժողով կայ լրագիրների համար մինչդեռ Թիւրքիաի ուրիշ նախանգների մէջ չկայ այդ) վտանգաւոր համարելով զայն, կարգիլէ ցրուել բաժնորդներին : Իսկ Կ. Պօլսի ալ մինչև 4 Գ. թիւը մտնելէ յետոյ, Բ. Դուռը կարգիլէ Արմենիաի մուտքը օսմանեան պետութեան մէջ :

Արդ, ի՞նչ կընշանակէ այս արգելքը և ի՞նչ բանէ յառաջ եկած է :

Կը նշանակէ թէ Մեծ Եղարքոս Սայիտ փառան մեր իրեն ուղղած նամակին և յօդուածին կը գայ այժմ պատասխանելու շնորհն անել մեզ հետեւեալ կերպով :

Կը զարմանանք ձեր խելքի վրայ, կողէ ասել նորին Բարձրութիւնը, որ մինչև այժմ դեռ չէր հասկցած եղեր այն առած թէ ձուկը գլխէն կը հոտի : Մի՞թէ մենք չենք կարող, եթէ փափաք ունենանք, իմանալ և բառնալ այն հարատուաւրութիւններ որ դուք կը նշանակէք : Մի՞թէ դուք

չէք հասկցած դեռ որ Արմենիաի մէջ այդ հարատուաւրութիւններ փառանք ինչ և չորսաճիւններն անել տուողը մենք ենք և երբ դուք նոյն գէմ գրէք Արմենիաի մէջ, մեր ջիղերի կը գպչի, մեզ գէմ գրած և մեզ գրողուած կը լինիք որմէ պէտք էր որ դուք զգուշանայիք եթէ կողէիք որ ձեր թերթ ազատ մուտք ունենար Թիւրքիաի մէջ : Մենք չենք կարող լսել այդ տեսակ ճանարտութեան ձայնը : Մենք Թիւրք կառավարութեան համար իբր միտուած գրութիւն ընդունած ենք ճշել և հարատուաւրել հայ ազգը որ հետզհետէ բարձրանալով վերանայ աշխարհին երեսէն : Է՞ք տեսներ որ քանի տարիներ յառաջ 5 միլիօն հոշակուած հայը 3 միլիօնի իջած է այժմ : Նորա 1 միլիօն ալ Ռուսիաի մէջ է : Իսկ Թիւրքիաի մէջ հայեր 2 միլիօն կը գտնուի այժմ : Դուք մեր պայտի ջանքերի և զոհողութիւնների դէմ, ի՞նչպէս կը յանգանք պաշտպանել հայ ազգի գոյութեան դատը :

Արմենիաի գէմ Սայիտ փառայի համար արգելքի բարձրագոյն հրամանը ասկէ ուրիշ նշանակութիւն չկրնար ունենալ :

Ի՞նչ բանէ յառաջ եկած է արդեօք այս արգելքը :

Արմենիան անարգել մտած է Կ. Պօլսի մինչև 4 Գ. թիւ : Արգելքը սկսած է 4 Գ. թիւին վրայ : Արդ, մենք աչքէ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԳԻՒՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԷ

Ասկէ քանի մը տարի առաջ Քարաւոս անուն չղեկաւոր Մարտիկայի նաւահանգիստէն կը հեռանար բազմաթիւ անցորդներով և կողմերէր դէպ ի արեւելք : Հոն կը գտնուէր հայ երիտասարդ մը որ բուժական արհեստը սովորելէն ետեւ հայրենիք կը դառնար : Եւրոպայի մէջ երկարամիտ բնակութիւնը և պանդխտութիւնը իր գէմքը քիչ մը խափեց էին, բայց իր ծաղիկ հատակին կայտառութիւնը դեռ կը փայլէր իր վրայ ու նոյնպէս ուր կը գրաւէր : Այն վայրկեանի մէջ անկարելի տրամութիւն մը կը պաշարէր գինքը և յարկին մէջ կողմը քաշուած Մարտիկային զիբը կը նկատէր ու կարծես թէ կողմէր ըսել : «Այսպէս ահա ուրեմն Զօհան այսօր թշուառ գիւղ մ'է և իր փառանդի դասակներէն հաստատուած աւանը Զրանայի ամենէն բարձրալի քաղաքն է և զեր... Ծառը չորնալու վրայ է և ճիւղերէն մէկը հարուստ և հիւթալի կը զար-

դանայ բոլոր աշխարհի հետ յարաբերութիւն ունենալով : Ասիոս . Ասիա այն մայրերու կը նմանի որք ծնել կրնան բայց որք անկարող են իրենց արգանդի պտուղը բարդաւածել : Մարդկային ամէն տեսիլները հոն կեանք առնալ և ոչ մէկը արմատ ձգելով մեծցաւ հոն : Եւրոպայ դայեակ մ'է միայն, բայց դայեակ որ մայրէ աւելի սէր ունի և ահա անոր համար է որ յառաջադէմ եղեր ու կատարելութիւններ առեր է : Ա՛յ Ասիոս . ո՛վ խորթ մայր... » Հայրենիքին տխուր պատկերը իր առջև կուգար ակամայ և զայն Եւրոպայի հետ բազմատեսլով կը տեսնէր որ տարբերութիւնը անհուն է ու իր միտքը կը գլորէր անմեկնելի վհատութեան մը ներքեւ : Սակայն իր բոլոր զգացութիւնները և սիրտը հայրենական սիրով կեռային և գրեթէ կը բողբոջէին իր անյուստութեան դէմ : Ժամեր դէպ ի բազմութիւնը և կը սկսէր մինակ երթիկեկ միտքի և սիրտի այս դառն հակասութիւններու ենթակայ :

Ուղեւորներու մէջ կը գտնուէին նաեւ մէկ հասակաւոր անգղիացի մը սիրուն և խարտեալ օրիորդի մը ընկերութեամբ : Ասիկա

շատ գեղանի չէր, բայց իր ոսկեթել ու գանգրայի մազերը, իր սպիտակ մորթը, իր կապոյտ անուշ աչքերը սիրազաւ պատկեր մը կընծայէին : Երգեհաւ մտնելու ատեն թեթեւ այլալուծիւն մը կ'աւելէր իր դէմքը : Բայց գամքան զգամ նշանաւոր զուարթութիւն մը կուգար կը նկատուէր հոն : Հազիւ թէ քսան տարեկան կար և իր հօր աչքին լոյսն էր : Հայ երիտասարդը զանոնք ճանչցեր էր չղեկաւորին մէջ և իր քաղաքավար կերպերով անգղիացիին համակրութիւնը գրաւեր էր բոլորովին : Լիօն հասնելէ ետեւ իրար մէջ բաժնուէր էին և երկու կողմէն ալ չէին յուսար որ կրկին պիտի տեսնուին ծովու վրայ : Մեծ-Պրիլանիայի գաւառները տաքարիւն չեն և շատ դժուար է անոնց հետ ընտանութիւն ընել : Բայց յիշեալ անձը բացառութիւն մ'էր և իր տոհմին հարատուութիւնը չունէր : Անկիս հեռուէն նըշմարեւուն ալս հայը մոտեմարտ մտածեալ և ըսու բարեւ տալէ ետքը . Յոյս չունէի ձեր յարգութիւնը նորէն տեսնել վասն զի հարկ եղաւ որ Լիօնի կողմերը մէկ քանի օր մնամ : Արդարեւ գոհ եմ որ չղեկաւորին մէջ ձեր ընկերութիւնը պիտի վա-

յելեմ : Ուղեւորութեան բարեկամներէ միշտ բարի յիշատակ պահէր եմ և կարելի է չհաւատաք թէ լսեմ որ բարեկամութիւնը հոն միայն տեսայ :

— Կը հաւատամ, պատասխան տուաւ հայ երիտասարդը անու ժպիտով մը : ճամբորդութիւնը գրեթէ անընդհատ վըտանդ մ'է և ճամբորտ բարեկամութիւնը վտանգի մէջ յայտնի կըլլայ ինչպէս ոսկին բովի մէջ :

— Երաւունք ունիք, մասնաւոր ինձի նման ճամբորդի մը համար որ աշխարհի երեք կողմը պտուեր է շատ կերպ ստակալի վտանգներէ պրծելով... : Մի՞թէ ներքին է հարցնել թէ ո՛ւր երթալու միտք ունիք :

— Թիւրքիա և դո՛ւք :

— Իտալիա, տառ անգամ տեսներ եմ այս երկիրը և հայրենիքի պէս կը ճանչնամ անոր ամեն գիւղերը և քաղաքները : Միտոս յագ է և չեմ գգար հետաքրքրութիւն մը կրկին տեսնելու զանոնք, բայց եկո՛ւ նայէ՛ որ ամիկայ (ցուցնելով իր դուռտը որ քիչ մը հեռու նստեր կը կարգար) կը սրէ գիտալիս և չը յագիր անոր երկինքէն և յիշատակարաններէն :

(Շարունակելի)

անցունելով Արմենիայի 4-րդ թիւը որ տեղ է տաւ այդ խտուրտեան, կենթադրեալ թէ Սայիտ փաշային գրգռած լինին այն մի քանի տաղ գիտարարներ որք հազարէս ներսէս Սրբազանի յաջորդին, Յարութիւն պատրիարքին առ Միւղիւրիս փաշա տուած հեռագրին կը վերաբերին որով պատրիարքը կը յայտարարէր աշխարհի առջեւ թէ, հակառակ Մեծ Պարոն Կ. Յակոբեանի յայտարարութիւններին ի Լոնտոն, հայեր չառ երջանիկ վիճակ ունին Հայաստանի մէջ, օսմբարեկնամ կառավարութեան հովանուն տակ: Կերեւի թէ Յարութիւն պատրիարքին ուղղեալ այն տողեր շատ են գրգռել Սայիտ փաշայի ջիւղերը և նորին Բարձրութիւնը նկատելով որ Արմենիայի բաժնորդների մեծ մասը թիւրքիսէն է, ուղեր է մի հարուած տալ Արմենիային և անուղղակի միջոցով խտուրտել և լռեցունել նորա ձայն: Ուրեմն օսմ կառավարութիւնը որ ազգով տաճիկ և կրօնով քրիստոնեայ բայց հայերին պատրիարքաբարձած Յարութիւն Սրբազանը (1) գործիք արած է այժմ հայ ժողովարդը հարստահարելու համար, շատ լուգիտէ թէ Հայաստան վերին տառիճան անտոնների և դժոխային վիճակի

(1) Երբ թիւրքիսի հայ Ազգային ժողովը պատրիարքի ընտրութիւն կանէր, վստի երեսփոխան Մեծապատիւ Պ. Մարկոս Աղաբէկեան յիշեալ կը գտնուէր: Պարոն Աղաբէկեան խոնարալով այնտեղ թէ Յարութիւն եպիսկոպոսը պատրիարք անելու ջանքեր կը լինին, փութացեր էր Այնթապէն Կ. Պոլիս Ազգ. ժողովին մի նամակ գրել որի մէջ Յարութիւնին մանրամաս կենսագրութիւնն արած էր: Բայց այն խումբ (Մեծիմաս Փափազեան, Արազմա Այվազեան և ընկերութեան հետ միացած էր Մերեխմուրի և ընկ. խումբն ալ) որ որոշած էր Յարութիւնին անպատճառ պատրիարք անել, չթողուց որ այդ նամակ կարգացուի Ազգ. ժողովին մէջ: Առ այժմ առաջի տանը որ, ինչպէս որ թիւրքիսի հայերէն շատերն ալ իմացած և Կ. Պոլիս հրատարակող Փրանսերէն լրագիրներն ալ գրած են, Յարութիւն Պատրիարքը մի Ֆելիսիտի տղայ է Ալեքսանդրիա ծնած ուր իշտարութեամբ կաշխատի եղեր: Պատանեկան հասակին մէջ իբր սպասաւոր Նրուստայի մի Ս. Յակոբ վանքը մտած և միաբան փորձապետներին սիրելի դառնալով, վերջապէս իշտար Մուհամմետը (այս անունով կը կոչուէր) քրիստոնէութիւնը ընդունած, և, մեր մեղքէն, մի օր արժանացած է հայ ազգն ալ վերելու կոչուի: ... Մենք մի օր թերեւ հրատարակենք երեսփոխան Պ. Աղաբէկեանէն առ Ազգային ժողովն ուղղուած այդ նամակ: Թող կարգացողներ երանի՜ տան մեր թիւրքիսական խեղճ հայ ժողովրդին զոր վարելու արուեստը երկի թէ ուսած է Յարութիւն Պատրիարք փայտ ի ձեռին իւր չէր վարած ժամանակ Արաբիայի մէջ: ... Երանի՜ մեզ հայ ազգ. ի՜նչ օրերի ենք եկեր հասեր և ի՜նչ վիճակի մէջ կը գտնուինք: ... Եւ տակաւին լուսթիւնը, համբերութիւնը խոհեմութիւն կը համարինք: ... Եւ տակաւին կը լուրջութենք այն ձեռքեր ու ոտքեր որք կը մտնեն մեզ շղթայելու համար: ... Եւ տակաւին կը համարենք այն սրբազանի ձեռքեր որ մէկ գրչի հարուածով կուզէ խեղճել խեղճ Հայաստանի զաւակներին Արարտէն մինչև Տորոս արձագանք տուող հեծեծանքի հանչիւնը:

մէջ կը գտնուի, բայց որովհետեւ ուրիշեր է այդ վիճակի մէջ թողուլ միշտ, չախորժեր լսել ճշմարտութեան ձայնը. նաեւ կուզէ որ ո՛չ ինք ո՛չ ալ ուրիշներ մի բառ անգամ չլսեն նոյա թըշուուաութեան մասին: Հետեւապէս, թիւրք կառավարութիւնը իւր մասներ ուժով կը խօթէ այժմ իւր ականջների մէջ և կը խցէ որ մի գուցէ ճշմարտութեան ձայնը լսէ: Բայց երբ ինք իւր ականջներ փակէ, կը վարժէ որ ուրիշներն ալ չեն կրնար լսել: Թիւրքիսի արածը կը նմանի ճիշդ ջայլամների արածին որք չտեսնուելու համար գլուխնին կը խօթեն մի տեղ և աչքերնին ալ կը փակեն: Կը կարծեն որ երբ իրենք աչքերնին փակեն, ուրիշներն ալ չեն տեսներ զիրենք:

Թիւրքիսն իւր այս արդեւքով ուրիշեր է որ ինք ճշմարտութեան, արգարութեան ձայնը չլսէ: Թիւրքիսն որիշեր է վերջապէս բնա խօսք չհասկնալ. բայց հոգ չէ. մենք կը շարունակենք դէրել: Եթէ Արմենիայի թիւրքիս մանկը արգիւրեցաւ, Ռուսիայի և Եւրոպական այլ մասերի մէջ ալ բաւական թուով հայեր կը գտնուին ուրոց ազգասիրական զգացման հրուէր կը կարգանք Արմենիայի գոյութիւնը պահպանելու համար: Վստահ ենք որ այդ հրուէր անընդունելի չմտնի: Փոյթ չէ. թող թիւրք կառավարութիւնը չուզէ լսել. այլ սակայն մենք կը բարձրացունենք դարձեալ մեր ձայն և այնչափ բարձր կը հանենք որ ի հարկէ կը լսեն տկանջ ունեցողները. ուրիշ բան է եթէ չլսելու համար իրենց ականջներ ալ կտրեն:

Որ ունիցի ակա՛նջս լսելոյ, յա՛կնք: Մ. ֆ.

ՓԱՇԱՅԻ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՋ

Times լրագրի օգոստոս 13 ի թուին մէջ կը կարդանք հետեւեալ նամակը զոր ստորագրած է Լոնտոնի հայերէն Մեծ Պարոն Կ. Յակոբեան: Պարոն, Յուլիս 10 ին ինձ պատիւ ըրիք (Թայմս) ի մէջ հրատարակելու Հայկէպէն բողոք մը, որուն պարունակութիւնն էր ցաւալի պատմութիւն մը անգլոթիւս և անգլոթիւս բռնարարութեան որուն մէջ Հայկէպի նահանգապետ ձեմիլ փաշան մեծ դեր մը խաղցած էր: Ուրիշ մեծ բռնադատութեան դէպք մը, հաւասարապէս արժանի այս երկրի հասարակաց ուշադրութեան, կը ներկայանայ Կ. Պոլիս (Արեւելք) անուն հայ լրագրի մը ուղղեալ հեռագրի մը մէջ, զոր հրատարակած է ամսոյ 3 թուով իւր թերթին մէջ: Այս հեռագիրը զրկուած է Մեծիկրտէն և Խարբուղի Չարանձաղ գաւառի Առաջնորդին և Քաղաքական ժողովին ստորագրութիւնը կը կրէ: Հետեւեալը բառ առ բառ թարգմանութիւնն է ընդգրկին:

«Բարգաւ զայն քան յայտնեցինք որ այս գաւառի հայերը անկարող այլևս հանդուրժելու Չարանձաղի Իսաի փաշայի հարստահարութեանց, պիտի

գաղթեն ընդ հուլ. բայց այս ազգարարութիւնը առանց արգիւնքի մնաց:

«Հաճի Իսաի փաշան, իւր մարդերու միջոցաւ մեր քահանային ստակը և կահ կարասիքը կողոպտեց, յետոյ կամեցաւ այլոց իրաւարարութեան թողուլ այս վէճի կարգադրութիւնը. բայց բնաւ ստակ չը վերագարձուց. բուն աւաղաններուն փակելը գիւրացուց և քահանային ըսել տուաւ որ բան մը ետ պիտի չստանայ:

«Հայ երկրագործական աշխատաւորները ցրուեց, և երբ ասոնք իրենց գիւղերը վերագարձան իրենց հունձքերը ժողովելու, զիրենք վստել տուաւ: Թէպէտեւ տեղական իշխանութեանց ազգարարութիւն ստացաւ, բայց իւր անձնական ազդեցութեան վստահելով, ամենևին տկանջ չկախեց իրեն եղած այդ ազգարարութեան:

«Մեր հայրենակիցներուն համբերութիւնը սպառած է, պատասխան մը կը սպասենք:»

Իսաի 24 տարուան յանցաւոր մ' է: 10 սեպտ. 1876 ին հայոց Ազգային ժողովին խնդրուած Հայաստանի և ուրիշ տեղերու հարստահարութեանց տեղեկագրոյն մէջ, ինքը և իւր արբանակները նշանակուած են իրբու պարագլուխներ որոնց գէմ բաղմաթիւ խնդրագիրներ ուղղուած էին հայ պատրիարքարանին Բարձրագոյն Իսաի: Թէպէտեւ բազում հրամաններ տրուեցան Բ. Դոնէն, կըսէ տեղեկագիրը, բայց տեղական իշխանութիւնը բռնաւորներուն կողմնակից ըլլալուն համար, այս հրամանները գրեթէ ոչնչացուց:

Այս նշանաւոր Պէլին անկէ ի վեր աւելի յառաջ անցուցին և փաշայի աստիճան բարձրացուցին, թէպէտեւ իրեն տրուած պատիւները չերեւիր որ իւր բնութիւնը փխած ըլլան:

Այս ալ կայ որ կը փախաւէին մի թէ որ իւր բնաւորութիւն փոխէր երբ զինք այսպէս աւելի կը յառաջանէին: Բանիմոց ընթերցողը կրնայ ինքնին մակարեւել:

Պոլիս հրատարակուած անկող-գաղ-ղիական թերթ մը որ պաշտօնական կարծիքը կը ներկայացունէ, հայոց խնդրոյն նկատմամբ մտաբեր Սոլապէրի մարքիզին տալու պատիւը ունեցած իշխանակազմի և իրեն ինձ տրուած պատասխանին առթիւ, զորմանք կը յայտնէ թէ Պէլինի գաղ-նաղութեան ծածկաստանի այսպիսի աննպատակ յօդուածի մը գործադրութիւնը կը պահանջուի երբ միեւնոյն գաղնաղութեան նպատակաւ յօդուածները առկա ինք մնան: Թէեւ ինք վստահութեամբ կուեցունէ թէ 61 դ. յօդուածին պայմանները արդէն մատմամբ մը գործադրուած են, բայց ստուգութենէ զուրկ է այդ:

Եթէ այդ խօսքը ծածկի պաշտօնական կարծիքը կը ներկայացունէ, բացայայտ է որ Բ. Դոնէն կրնայ տակաւին երկարել այն ամբաստանութեան որ 7 սեպտ. 1880 ին, Դոնէնները օրին հաւաքական ծանուցողութիւն մը որի պարունակութիւնն էր

թէ Դոնէն չմտաբերեր իւր դիրքը և իւր պարտաւորութիւնները Պէլինի գաղնաղութեան համեմատ: Ասկէ զատ զարմանալի է լսել թէ բուն Տաճիկներէն և թէ անոնցմէ որ տաճիկներու կարծիքները և շահերը կը ներկայացունեն, որ Հայաստանի կամ ուրիշ տեղերու քրիստոնէայեցիներուն անընդհատ հարստահարութեան ենթարկուելը Օսմանեան պետութեան ընդհանուր շահերուն ունէ կերպով նրապատաւոր բան մ' է կամ թէ ունէ կերպով տաճիկներու օգտակար:

Եթէ իրաւի այդպէս ըլլար, Հայկէպի ձեմիլ փաշայէն, Իսաի փաշայէն և բոլոր ուրիշ տաճիկ և քիւրտ բռնաւորներէն, մեծ և ողորդի որոնք ամբաստանութեան ներքեւ են օրէնքը տանալիս ընելու և յախտակելու բացայայտ գործերով, պիտի կազմուած լինէր Տաճիկաց տէրութիւնը:

Դալով այն փաստին թէ 61 դ. յօդուածին պայմանները արդէն մատմամբ մը գործադրուած են, Եւրոպայի պետութիւնները որոնց նախապէս դիտութեամբ, հաւանութեամբ և իրենց հսկողութեան ներքեւ պիտի մնային և գործադրուին Հայաստանի տեղական պահանջներին համեմատ բարեկարգութիւնները, հարկաւ պիտի գիծային թէ օրոնք են այն մաս մը գործադրուած բարեկարգութիւնները այս յօդուածին համեմատ որն որ սխալմամբ Տաճիկաստանի աննպատակ կը ներկայացունեն:

Սուլթանի և իւր պետութեան ամենէ լաւ բարեխմբներ անոնք են միայն որոնք շարունակ և հասապազօրեայ կերպով ջանացած են Բ. Դոնէն համագրելու թէ իմաստութիւնը հան է որ պատաւաւոր կերպով իւր գաղնաղութեան պարտաւորութիւնները կատարէ և սպասովէ խաղաղութիւնը, երջանկութիւնը և բախտաւորութիւնը իւր հայկական նահանգներուն:

ՆԱԽԱԿ ԹԻԻԻԲԻԱԿԻ Տիգրանակերտ, 13/25 յուլիս 1885 Բ. ԳԱԼԱԿԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎ.

Գեր. Միխիլայեան Սրբազանի տառ հանդիպելէ յառաջ երեսփոխանական ժողով կար տեղաւ, բայց ոչ ընտրութիւնն օրինաւոր էր և ոչ պաշտօնականութիւնն: Գեր. Միխիլայեանի օրով երբ առաջին անգամ ըստ օրինի քուէարկութիւն եղի ի Տիգրանակերտ, նախորդի տոնն և հինգ թիւն երեսուն հինգի վերաժուեցաւ. ոչինքն հինգ երկուցաւ կան և երեսուն աշխարհական արդյոք քանք Տիգրանակերտէն և տալը չըջալայ գաւառներէն:

Այս երեսփոխանական ժողով իւր առաջին նստին մէջ ընտրեց հինգ անդամէ բաղկացեալ Կրօնական և Խօթը անդամէ Քաղաքական ժողովներն: Կարգը եկաւ առաջնորդական խնդրոյն և համահաճութեամբ երեսփոխանաց վերջնորոշեցաւ գեր. Տ. Փիլիպպոս արքեպիսկոպոս նաճաւանայն առաջնորդ Տիգրանակերտի

Երբ Նեխայտոսի նախկին առաջնորդներս եպիսկոպոսի անունը որովհետև այդ եպիսկոպոս Նեխայտոսի այերի ազգ. անունին դէմ կառաարութեան առջև դատ բացած է որ եռ չէ վերջացեր, թէեւ Գալ. Ժոլը առաջարկած է իրաւախոհական այմաններ :

— Զմիւռնի Գաւառական ժողովը ունախագահն է Դեր. Մեկքիսեգեկեպիսկոպոս, բողոքած է Պատրիարարանին թէ Մակար Սրբազանի Կաթողիկոսութիւնը չընդունիր և թէզգին Կաթողիկոսը Մեկքիսեգեկ Սըբազանն է: Իւր այս բողոքի պատճէն Կ. Պօլսի թիւրքերէն և ֆրանսէն օտարազգի լրագիրներին հարգած և Բ. Դրան ալ զրկած էր:

Այժմ «Արեւելք» ի մէջ իւր կարգանք ետեւեալը:

Իզմիրի պատուաւոր վաճառականներէն արժանահաւատ բարեկամ մը, գոստոս 31 թուով հետեւեալը մեզ գրէ տեղւոյն Գաւառ. ժողովոյն աշակաւոր Բողոքագրոյն վրայ, որ իր այս աւուր Ազգ. Տեսութեան խթը կը կազմէ.

« Զմիւռնիոյ մեր ազգայնոց մէջ աւական յուզմունք տեղի ունեցուրը յանկարծ իմացան թէ «Ճրտափառական ժողովն» բողոքեր է Մակար Սրբազանի Կաթողիկոս անուանուելու դէմ: Ինչպէս որ արժանահաւատ անձինք հատատեցին ինձ, ոյս րեպիոսանական նաոին մէջ 6-7 անամբ միայն ներկայ գտնուեր են, և որովհետեւ մեծամասնութիւն չկար, յայնքն բաւական անգամք ներկայ էին, Ժողովոյն Դիւանն յաջորդ օրը ներկայ չգտնուող անդամներուն եւս իշեալ բողոքն ստորագրել տուեր, որպէս զի գոնէ 10-12 անդամներու ստորագրութիւն գտնուէր, քաի որ նոյն բողոքն ինք պատրասած է կանխաւ: Սողոգ և ճշմարիտ որ նոյն բողոքը Զմիւռնիոյ հաւաակութեան գիտութեամբ և հաւաակութեամբ եղած չէ բնաւ: Բողոքել ցաւ յայտնել մինչեւ սահմանեալ էտ մի, բարի, բայց ի՞նչպէս կը հանրձակուիմ յայտարարել թէ Մակար սրբազանը Կաթողիկոս չպիտի ճանաւնաք. չէ՞ որ ասոր հետեւանքը բանաւում պիտի լինի էջմիածնէն: Աիկայ միթէ մեզի կը յարմարի՞, և ոսկէ աւելի մեծ հարուած կրնայ լիւի մեր եկեղեցւոյն և ազգութեան ամար: Այսպէս կը խորհին մեր ազայնոց շատերը: Իմ կարծիքս է թէ ոսկէ աւելի ծուռ քայլ չէինք կրըար առնուլ, որմէ մեր թշնամիները կայն պիտի օգտին.....»

Պօլսոյ ազգային թերթ մ՝ ալ հետեւեալը կը հաղորդէ:

« Կը լսենք թէ Զմիւռնիոյ խումբերիաասարդաց կողմէ հեռագիր հասեր է ի Պատրիարքարան, որ բողոքէ տեղւոյն Գաւառական նդհանուր ժողովոյ վերջին որոշման դմ ի մասին Տ. Մակար Սրբազանի Կաթողիկոսութեան :»

— Ինչպէս «Արմէնիա» ի, նոյպէս և Իրաւունք» տառնին արդիւնաւոր է:

Թիւրքիա մասերը Թ. յդ. արգելքի պատճառը յայտնուած է խմբագրութեան Սակայն յայտնի բան է պատճառը սա կը լինի թէ տաճիկը չուզէր որ «Իրաւունք մտնէ իւր անիրաւութեան երկրի մէջ»:

—Վանի մէջ մի նոր ձերբակալութիւն ալ եղած է: Այն տեղի անուանի հայերէն փաստաբան Պարոն Սահակ Գալսեան յանկարծ ձերբակալուած և բանտարկուած է: Պատճառը յայտնի չէ: Շատ կարելի է որ Պողոս եպիսկոպոսի մատը կայ այդ բանի մէջ որովհետեւ Պ. Գալսեան յանդգնած է երբեմն Պողոս եպիսկոպոսին դէմ նամակ հրատարակել լրագիրներին մէջ բաց ատորաբարութեամբ, Պողոս եպիսկոպոս որ իւր բոլոր հասկանալի համարած մարդիկը զըրպարտելով բանտարկել և կամ Վանէն հեռացուել կը յաջորդի, դեռ շատ բաներ ալ կարող է անել քանի որ Յարութիւն Պատրիարքի չնորհով յարմար ժամանակ և ապարեզ դրած է ուղարկել խաղաղութեան Թոյ ապահով կերպով լուծել իւր 30 տարուան վրէժները ժողովրդէն քանի որ «Երբ ուղարկուել տըր», ինչպէս կ'առնէ թիւրքերը: Բայց մինչև երբ...:

—Աֆղանիստանի խնդիրը վերջացած է: Անգլիական կառավարութիւնը ընդունած է Ռուսիայի վերջին առաջարկները: Զիւլֆիքարի վերաբերութեամբ և համաձայնութեան գիրքը երկու կողմէն ալ ատորաբարութեամբ է:

—Սպանիայի մէջ յուզումը մեղմացած կերելի, գէթ առ այժմ Ալմանիսի և Սպանիայի կառավարութիւններին մէջ բանակցութիւնները կը շարունակուին: Այս խնդրին առիթով գերմանական գահաժառանգ իշխանը և Պիամարք իշխանը սատարի անհամաձայնութիւններ ունեցած են իրարու հետ: Սպանիայի Ալֆոնս ԺԲ թագաւորը մատուցած խնդիրներէ յոգնած տկարացած է: Պիամարք իշխան կաշխատի որ Գարոյնեան կողմերէն գէթ մի քանին անպատճառ խլէ Սպանիայի ձեռքէն:

—Politie. Corresp. լրագրին կը գրեն Կ. Պոլսէն թէ թրքական պաշտօնական տկարներին մէջ կը կատարուին որ Անգլիան, եգիպտական խնդրին նկատմամբ Բ. Դրան վրայ ճնշում բանեցունելու համար, Արմենիայի բարենորոգումներին խնդիրը կը յարուցանէ:

—Մի ծանր լուր հասած է Փարիզ: Կոստեն թէ Ալմանիսի իւր գրողի պարգիւ է կուլինէի ծովածոցին մէջ Կրիմի և Ալպանէօքէի վրայ որք Յրանտի հալածանքներուն տակ կը գտնուէին:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՇԱՐԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8 ԷՆ 15

ՆԵՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

==

ԲՈՒՐԴ. Բաղդատմամբ հրապարակի գրութիւնը տեղի լա է Շար-

թուս վաճառումները 910 հակի չափ են, որմէ կը նշանակեմք՝ 230 հակ առաջին կորուստ Կիւրճիւ B 125 ֆր. 60 հակ Նուխա BS 77½ ֆր. 40 հակ Թէրէքէմէ BT 72½-77½ ֆր. 100 հակ Անկորա 97½ ֆր. 150 հակ Պաղտա-տի գոռնաւոր տեսակէն 172½-185 ֆր. 70 հակ Սիւրիոյ ընտիր տեսակէն 107½ ֆր. 20 հակ Հայէպի լուսպուած 170 ֆր. 100 քիւն:

ԲԱՄԲԱԿ. Անգործութիւնը կը շարունակէ՝ օրուան գինները Ատանա, Թարսուս 32-37, Զմիւռնիա 39-64 և Պարսկաստանի ապրանք 49-50 ֆր. 50 քիւն:

ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ. Բարեփոխում մը չկայ, չարթուս վաճառումներէն կը նշանակեմք 14 հակ Սիւրիոյ մետաքս 46½-48 ֆր. 1 հակ Նուխայի ընտիր մետաքս 42½ ֆր.: 3,500 քիւն Պրուսայի ֆրիւն 8¼ ֆր. 1,500 քիւն Սիւրիոյ քրաթ 2, 15 ֆր. քիւն: Կարժեն Նուխայի թումիւլ 3, 40-3, 50 ֆր. և չխաք 2, 50-2, 55 ֆր. քիւն:

ԿԱՆԷՓ. Նոր ապրանքներ եկած չըլլալով հրապարակը անխափա է: Օրուան գինները Ինէպոլի 36-63 ֆր. Ինէա 37-39 ֆր. Փաթցա 60-63 ֆր. Զմիւռնիա 39-64 ֆր. 100 քիւն:

ՅՈՐԵՆ. Պատրաստ ապրանքներ գործերը անպակաս են, օրուան գինները Պէրսիանցքի կալուղ տեսակը 27 ֆր. 160 լիթրոն: Ալիւմ Ալոֆ 17¼-18 ֆր., Ստանա և Տրապիզոնի կալուղները 16½-17½ և կարծրները 15-17 ֆր. Ռոտովոյ 17 Վրուսա 15-15½ ֆր. 100 քիւն:

ՎԱՐՍԱԿ (avoine). Պահանջը կը աւելնայ, պատրաստ և ապրանքներին առնուելը կը գոռնուին: Գինները Ռուսիոյ տեսակներ 15¼-15½, Զմիւռնիա, Ռոտովոյ և Պանտրուս 14½-15, Ստանա և Նամանները 12½-14½ ֆր. 100 քիւն:

ԵԴԻՊՏԱՅՈՐԵՆ. (maïs) Մեծ քանակութեամբ Բօթիկ ապրանքներ ծախուած են հոկտեմբերին յանձնելի 12¾ ֆր. էն: պատրաստ ապրանքներ կարժեն 13-13¼ ֆր. 100 քիւն:

ԳՈՐԻ. (orge) Մի քիչ տկարացած է, ըստ տեսակին կարժէ 10-12½ ֆր. 100 քիւն:

ՀՈՒՐԻՍ. Տրապիզոնի ապրանքներէն մանր վաճառումներ կը լլան 23 ֆր. էն, ապրանքներին նոր Տրապիզոնի ապրանքայ 27-28 ֆր. էն կրնայ գործ ըլլալ, սակայն վաճառողները առ այժմ թէ հին և թէ նորերու համար ձեռնպահ կը մնան:

ԿԱՆԷՓԻ ՀՈՐԵՆ. (graines de chanvre) Զմիւռնիոյ և Տանուիի ապրանքները 26-27 և Սիւ ծովու ապրանքները 31 ֆր. 100 քիւն:

ԹԻՉԵՆԻՍ. (alpiste) 26 ֆր. 100 քիւն:

ՇՈՒՇՄԱՆ. (sésames) Վերջին օրերու պահանջը մի քիչ աւելցած է, Ատանա և Եաֆաի ապրանքներէն հիներուն 38 և նորերուն ապրանքներին 41-41½ ֆր. առնող կը գտնուի:

ԽԱՇԽԱՇ. Անուանական գին 28-29 ֆր. 100 քիւն:

ԿՏԱՆԱՆ. (graines de lin) Պա-

հանջը անպակաս է. իւզագործներու համար 26½-27 ֆր. գեղադործներու համար ըստ տեսակին 25 էն 27 ֆր. 100 քիւն:

ԿԱՂԻՆ. Տրապիզոնի նոր ապրանքներ գալ սկսած են. հաւանական կարծուած գինն է 36-37 ֆր.: Եթէ հետզհետէ շատ ապրանք գայ կրնան գինները աւելի նուազիլ:

ԾԻՐԱՆԻ ԿՈՒՏ. Նոր ապրանքներ կարժեն 54-55 ֆր. 100 քիւն:

ԴԵՂՆԱՆԱՆ. Ըստ տեսակին 110-135 ֆր. 100 քիւն:

ՄԵՂՐԱՄԱՐ. 160-170 ֆր. 50 քիւն: ԱՅՅԻ ՄՈՐԹ. Հինները 26-32 ֆր. նորերը 31-34 ֆր. տուլիան:

ՈՉԻՐԻ ՄՈՐԹ. 65-70 ֆր. 100 ք.: ԴԱՌԱՆ ԵՒ ՈՒԼԻ ՄՈՐԹ. 12-17 ֆր. տուլիան:

ՆԱՊԱՍՏԱՆԻ ՄՈՐԹ. Անուանական գին 3, 20-3, 70 ֆր. քիւն:

ԱՐՏԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

==

ՇԱՐԱՐ. Այս տեղի գինները անխափա են, 3 քիւնայ 61 և 2 քիւնայ 62 ֆր.: Թրիէսթի շաքարները փաշի 31-32 և կտորուած 55 ֆր. 100 քիւն:

ՍՈՒՐՃ. Ըստ տեսակին 46-57 ֆր. 50 քիւն: Բիօի ապրանքները:

ՈՐԻՆ ԿԱՐՄԻՐ. Առաջ փախուած են գորշագոյն և ճերմակները 3, 25-3, 60 և սևերը 3, 30-4, 30 ֆր. քիւն:

ՊԳՊԷ. Հաստատ է, գինները Սենկարը 88-89, Ժալա 84 և Թէրիէրի 90 ֆր. 30 քիւն:

ԲՐԻՆՁ. Բարձրութեան հակում ունի ձեռնաղայի մէջ 32-37, հոս Հընդ. կատանի ապրանքներ 24-34 ֆր. 100 քիւն:

ԿԱՊԱՐ. Քիւլլէ տեսակը 31, կըր և թերթ 36 ֆր. 100 քիւն:

ՊԴԻՆՁ. Գինները մի քիչ կարած են, թերթը 145, կըրը 155, Եղովկիոյ ապրանքները 107½ ֆր. 100 քիւն: ԶԻՆԴՈ. 49 ֆր. 100 քիւն:

Գ.

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

Vient de paraitre

LA QUESTION SOCIALE

Revue des idées socialistes et du mouvement révolutionnaire de deux Mondes (mensuelle)

Rédaction et Administration, 52, rue Monge
Abonnement annuel: France, 3 fr
Union Postale, 4 fr. On peut s'abonner à tous les Bureaux de poste.

Sommaire du 7e numéro:

Le Communisme. Avenir de la Société, A. BLANQUI. — L'avenir de nos Enfants, ELISÉE RECLUS. La crise dans l'Allier, JEAN DORMOY. — Légende future, fragments de l'épopée humaine, LOUISE MICHEL. — Les origines de la science moderne, FRANÇOIS HOFFMANN. — Les Klephtes et les chants populaires de la Grèce moderne, P. ARGYRIADÈS. — Lettre de Louise Michel. — Nemesis révolutionnaire, DECKHERR. — Mouvement socialiste révolutionnaire des Deux Mondes. — Spoliations de l'Égypte, RIENZI. — Cuba, 13 juin 1885, JULIO BORDARO. — Belgique, DE BASTIST. — Bibliographie.

ՍԱՐԳԻՍ Գ. ՀԱԼԱՃԱՆ
ՅԱՆՅԱՆԱՍԱՐ Ի ՄԱՐՍԻՅԵ
ԱՐՏԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆԵՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ
ԱՊՐԱՆԱՆ

ԽՄԲԱՐԱԿԱՆ ԱՂԻ

Հեղինակներ կամ թարգմանիչներ որք կուզեն որ իրենց գործին վրայ գրադառում հրատարակուի Արմենիայի մէջ, պէտք է որ երկու օրինակ զրկեն իրենց գրքէ. մէկը խըմբագրատան մէջ պահուելու համար, միւսն ալ Ռուսիա զրկուելու համար մեր գրադատ աշխատակցին:

ԱՂԻԲԱՆԴԻ Գ. ՓԱՆՈՍԵՄԸ

ՇՈՂԵՐ ՈՒ ՇՈՂԵՐ

ՊԱՏԱՆԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԱՆԻՍՏԻՒՆԻՔ
ՄԱՍՆ Ա. 1882-85

Երկատարող բանաստեղծին գրած ոտանութիւնները հաւաքածոյն է, պատկերազարդ և գեղեցիկ տպագրութեամբ: Դրքին սկզբը գրուած է Վսեմ. Օտեան էֆէնի մի նամակը:

Կը ծախուի Կ. Պոլսի հայ գրադատաներին մօտ: Գին 10 դուրու:

ՍԻՐԱՆՈՅԵ

ԳՐԵՅ ՏԻԿԻՆ Ս. ՏԻՒՍԱՐ

Տիկին Տիւսար Մայրաքն յետոյ իւր ՍԻՐԱՆՈՅԵՒ կուգայ յուզել ընտանեկան և ընկերական այնպիսի խնդիրներ որք խորին ուշադրութեան արժանի են: Մինչև այժմ մեր մէջ այդ մարդիկ միայն կը գրէին և զօրաւոր սեփն իրաւունքները միայն կը պաշտպանէին, դատաւարտելով կըրը մի ստրկական վիճակի: Ուրախակ է տեսնել որ այժմ մեր մէջ ալ կան այնպիսի զարգացած կիներ որք գրիչը ձեռք առած տպագրիչ կըլինեն և կը պաշտպանեն իրենց սեփն բնական և ընկերական իրաւունքներ:

Ընկերական, բարոյական և այլն նախապաշարուներ, նոյն իսկ նորամուտ սովորութիւններ, որոց փաստերը ակնբեր են այսօր, այնպիսի զօրաւոր տպագրութիւն ունեցած են հայ ուղեղների վրայ որ զարգացած համարուած ժողովի անգամ հրապարակի վրայ կը պաշտպանեն զանոնք, փաստաբանելով թէ մեր ապրած «միջավայր»-ի պահանջներն են դրած:

Այսպիսի ժողովրդի և այսպիսի պարագայի մէջ, Տիկին Տիւսարի գործերին նման հեղինակութիւնները գրելու համար երկար աշխատութիւններէ զատ, հրատարակելու համար ալ քաջութիւն կը պահանջեն, զի բնական է որ շատ կտրուի յարձակումներ լինին:

Կը շնորհաւորենք ուրեմն Տիկին Տիւսարը իւր այդ քաջութեան համար, և կը հրաւիրենք մեր հետաքրքիր ընթերցողներն ալ մի օրինակ ունենալ ՍԻՐԱՆՈՅԵՒ որ կը ծախուի 20 դրու Կ. Պոլսի հայ գրադատաներին մօտ և մասնաւորապէս նորա հրատարակիչ Պ. Յարութիւն Զէնճիրճեանի գրադատանոցը:

ՏՆՈՐԷՆ—ԽՄԲԱՐԻՐ

Մ. ՓԱՐՔՈՒԳԱՆԵԱՆ

Le Gérant: FÉLIX ENFFANTIN.

Հայերէն տպարան Մ. Փարքուգալեանի
ՄԱՐՍԻՅԵ

Marseille. — Imprimerie du Midi, M. SCHICKLER, rue Vacon 50.